

De overheid moet weliswaar betere diensten leveren, maar misschien wil de burger ook te veel

René van Stipriaan

Het is de heilige graal van iedere bezorgde burger: het vinden van een remedie tegen het populisme. Even aangenomen dat die remedie er is. Catherine de Vries, als hoogleraar verbonden aan de IE School of Politics, Economics & Global Affairs in Madrid komt in *De symfonie van onvrede* met een opvallend eenvoudig recept. Voor ze dat onthult, ontrafelt ze eerst de diepere oorzaak van de opkomst van radicaal-rechts in verschillende landen in Europa. Ze doet dat met groot gezag, omdat ze als rondtrekkend onderzoeker steeds bijzondere gebeurtenissen meemaakte. Ze was in het Verenigd Koninkrijk tijdens de aanloop naar Brexit, in Italië zag ze Meloni opkomen, en in Frankrijk Marine le Pen.

Waar ze ook kwam, was ze er juist in de periode dat de onvrede in de samenleving begon over te koken. In 1999 belandde De Vries, student nog, in Berlijn, waar ze al snel het gevoel kreeg 'in een laboratorium van de geschiedenis' terecht te zijn gekomen. Ze raakte er betrokken bij een onderzoek naar de maatschappelijke gevolgen van de Duitse eenwording, waarvan toen al duidelijk was dat die voor voormalige DDR-burgers niet erg soepel verliep. Ondanks grote beloften over meer welvaart, was hun vroegere wereld vaak roemloos verkruid, zonder dat er iets nieuws voor in de plaats kwam. Overheersende emotie was een besef van verlies.

Hier deed De Vries een ontdekking die leidend is voor haar hele boek: mensen ervaren de laatste decennia overal in Europa dat publieke voorzieningen als uitkeringen, gezondheidszorg, openbaar vervoer steeds kariger en duurder worden. De overheid laat vooral grote groepen minderbedeelden die op deze voorzieningen zijn aangewezen in de steek. Dat maakt hen vatbaar voor de retoriek van radicaal-rechts, die schermt met de migrant als bron van zo goed als alle ellende.

Dit is de theorie, die overal waar De Vries kwam, steeds weer leek uit te komen, maar dan wel telkens in een andere gedaante. In het Verenigd Koninkrijk zag ze de National Health Service, decennialang het pronkjuweel van de Britse verzorgingsstaat, in verval raken, en tegelijkertijd verloren grote groepen kiezers het geloof in de overheid. In 2016 stemden deze teleurgestelde kiezers massaal voor de Brexit. Meerdere conservatieve regeringen hadden de zorg zwaar uitgekleeft, maar de EU en de migranten kregen er de schuld van. In Italië was het de aanhoudende corruptie die de overheid deed falen; een hele reeks populistische leiders als Silvio Berlusconi, Umberto Bossi, Matteo Salvini en Giorgia Meloni kondigden een grondige schoonmaak aan, en liepen zich daarna veelal zelf vast in corruptieschandalen. In Frankrijk voltrekt het drama zich op het uitgestrekte platteland, waar iedereen steeds verder moet reizen om primaire voorzieningen als zorg en onderwijs te vinden. En in Nederland ziet De Vries een overheid die zich steeds meer terugtrekt achter ingewikkelde digitale formulieren, die goedwillende burgers steeds hulpelozer stemmen.

Regeltjes van de EU

Catherine de Vries had het al waargenomen bij haar vader, die zijn boerenbedrijf in het Overijsselse Lemelerveld vanaf de jaren tachtig gestaag de vernieling in zag gaan. Want terwijl de melkprijzen daalden, werden de regeltjes van de EU steeds ingewikkelder en strenger. Vader de Vries raakte verbitterd en werd vatbaar voor de radicale oplossingen van Pim Fortuyn en Geert Wilders, terwijl hij daarvoor trouw op het CDA stemde. Deze verandering bij haar inmiddels overleden vader past in een breder patroon, zo legde De Vries in een interview met deze krant uit: „Hij vond dat het CDA geen erkenning meer gaf aan de gevoelens van burgers als hij. Het ging hem er echt om het CDA een lesje te leren. En ook de andere middenpartijen hadden hem in de steek gelaten, zo voelde hij dat.” De Vries haastte zich te

verklaren dat ze het stemgedrag van haar vader niet wilde goedpraten, ze wilde het vooral ‘begrijpen’.

Uiteindelijk gaat het om de relatie tussen burger en overheid. Overal waar die verstoord raakt, groeit populistisch rechts. Naarmate *De symfonie van onvrede* vordert, wordt die stelling steeds nadrukkelijker herhaald. Burgers ervaren verschraving (lagere uitkeringen, grotere afstand, afnemende kwaliteit, hogere drempels) en worden vatbaar voor het radicaal-rechtse dogma dat immigranten door de overheid stelselmatig in de watten worden gelegd. „De toegang tot publieke diensten blijkt een van de sterkste voorspellers van politiek gedrag”, aldus De Vries.

Zou het zo eenvoudig zijn? Ik betwijfel het. Om te beginnen moet die oude overheid niet te veel geïdealiseerd worden. Ook de formulieren die vroeger nog met tante pos verstuurd werden, waren vaak ondoordringelijk en gekmakend. Zoals de DDR geen heilstaat was, maar een armoedige zooi, waar in opdracht van de Stasi de ene helft van de bevolking de andere bespioneerde. Dat de overheid onder invloed van het neoliberalisme zijn menselijke gezicht is verloren, valt niet te ontkennen. Maar in de korte tijd dat de verzorgingsstaat nu bestaat (pakweg sinds 1965), is de burger ook individualistischer en veeleisender geworden. Misschien wel juist door de ontwikkeling van de verzorgingsstaat. Voor bijna alles wat in individuele levens niet goed gaat, moet de overheid inmiddels een oplossing bieden. En de vraag blijft of dat van enige overheid gevegd kan worden.

Pleidooi voor een ‘betere staat’

De Vries eindigt met een pleidooi voor een ‘betere staat’, die het vertrouwen van de burgers terugwint. Burgers behandelen als dossiernummers, zoals nu gebeurt, moet ophouden. De overheid moet investeren in degelijke en goed bereikbare publieke diensten. Dit zal onherroepelijk leiden tot hogere belastingen. Volgens De Vries is dat de diepste wens van de radicaal-rechtse stemmers. De vraag waarom die teleurgestelde burger naar uiterst rechts uitwijkt, en niet naar links en dan met name de SP, die in alle toonaarden belooft wat De Vries voorstaat, wordt niet beantwoord.

Het betoog van De Vries doortrekkend kan het beleid van het prille kabinet-Jetten nauwelijks anders dan uitlopen op een verdere verrechtsing van Nederland. Want er wordt flink bezuinigd op de ww, de oudedagsvoorziening, de thuiszorg en de gezondheidszorg. De kans dat Nederland verder verrechtst is heel groot, maar dat dit moet worden geweten aan een falende overheid, zal zich moeilijk laten bewijzen. Er speelt nog zoveel meer.

[Lees ook](#)

[Opeens stemde de vader van de hoogleraar politicologie op de PVV](#)

